

عوامل اجتماعی موثر در میزان باروری در خانواده (مورد مطالعه؛ دانشجویان متأهل دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال)

دکتر شهلا کاظمی پور*

دکتر افسانه ادیسی**

حسین صادق ویشکایی***

چکیده

اهمیت باروری به عنوان مهمترین عامل تغییر در ساخت و اندازه جمعیت موجب شده تا مطالعات مربوط به باروری و عوامل تاثیر گذار بر آن جایگاه ویژه ای را در مطالعات جمعیت شناختی به خود اختصاص دهد. با توجه به رشد بی رویه جمعیت جهان در قرون گذشته و محدود بودن منابع و نیز با علم به اینکه رشد جمعیت می بایست متناسب با منابع و امکانات و استعداد های فعلی جامعه باشد و عدم تعادل و نبود کنترل در جمعیت باعث عدم اجرای عدالت اجتماعی و توزیع ناعادلانه امکانات و منابع در بین جمعیت می گردد. و با توجه به اینکه عملکرد و رفتار افراد از نگرش و آگاهی آنان نشأت می گیرد، بنابراین آگاهی پیدا کردن از نگرش جوانان نسبت به سیاست های جمعیتی و تاثیر آن بر عملکرد آنها در این زمینه بسیار مهم می باشد. پژوهش حاضر از نوع توصیفی - علی و از لحاظ روش، یک تحقیق پیمایشی است. جامعه آماری شامل کلیه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال در سال ۹۰ می باشد. ابزار گردآوری داده ها پرسشنامه است که در حجم نمونه ۲۰۰ نفر اجرا گردید. انتخاب نمونه با تلفیق نمونه گیری خوشه ای و طبقه بندی متناسب صورت گرفته است. یافته های تحقیق حاکی از آن است که رفتار باروری با نگرش نسبت به سیاست های جمعیتی همبستگی معناداری دارد، شدت این رابطه ضعیف و جهت آن مستقیم می باشد. رفتار باروری با میزان دینداری همبستگی معناداری دارد، شدت این رابطه ضعیف و جهت آن مستقیم می باشد. رفتار باروری با میزان پدرسالاری در خانواده همبستگی معناداری ندارد. میزان تمایل به فرزندآوری بیشتر در مردان بالاتر از زنان می باشد. میزان تمایل به فرزندآوری بیشتر در میان افراد با پایگاه اقتصادی متوسط بیشترین میزان و در میان افراد با پایگاه اقتصادی اجتماعی بالا، کمترین میزان می باشد. رفتار باروری با سن همبستگی معناداری ندارد. رفتار باروری با میزان اختلاف سنی زوجین همبستگی معناداری دارد و شدت این رابطه متوسط و جهت آن معکوس و غیرمستقیم می باشد.

کلید واژه ها: رفتار و عملکرد باروری، نگرش نسبت به سیاست های جمعیتی، دینداری، خانواده پدرسالار، پایگاه اقتصادی اجتماعی

* عضو هیئت علمی مرکز مطالعات و پژوهش های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه.

Email: a_edrisi @iau-tnb.ac.ir

** استادیار تمام وقت دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.

*** دانشجوی کارشناس ارشد جمعیت شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.

مقدمه

کاهش نسبی سطح باروری در اوایل دهه ۱۳۵۰ نظر برخی از جمعیت شناسان و محققین جمعیتی را به خود جلب نمود. شروع کاهش باروری در بستر اجتماعی، فرهنگی و اجتماعی - اقتصادی آن زمان بیانگر تحول نسبتاً قابل توجهی است که در اثر فعالیتهای تنظیم خانواده سالهای قبل از آن صورت گرفته بود. با این حال، با توجه به بالا بودن سطح باروری در نقاط شهری و روستایی، همراه با تفاوتهای قابل توجه باروری در استانهای مختلف، کنترل رشد جمعیت و کاهش باروری به سطح پائین در دهه ۵۰ مستلزم پیمودن راه پیچیده و درازمدت بود. بستر اجتماعی - فرهنگی جامعه نیز موفقیت برنامه‌های تنظیم خانواده و کاهش باروری در مدت زمان اندک را غیر قابل تصور می‌نمود.

مطالعات انجام شده در مورد روند باروری در کشور بیانگر این است که باروری کل در کشور از سالهای ۱۳۶۵ به بعد کاهش یافت، و سپس از اواخر سالهای دهه ۱۳۶۰ سرعت چشمگیری به خود گرفت (عباسی شوازی ۱۳۷۹، ۱۳۸۱). بر مبنای داده‌های بررسی ویژگیهای بهداشتی - جمعیتی ایران، میزان باروری کل در سال ۱۳۷۹ به حدود ۲/۱ فرزند کاهش یافته و بسیاری از نقاط شهری کشور نیز باروری پائینتر از حد جانشینی را تجربه نموده‌اند. بررسی تحولات باروری در استانهای مختلف کشور طی سالهای ۱۳۵۱ و ۱۳۷۵ نشان داد که روند باروری در استانهای مختلف از روند کل کشور پیروی کرده و تشابهاتی در روند باروری استانها وجود داشته، و بویژه در سالهای اخیر فاصله باروری استانها به هم نزدیک شده است (عباسی شوازی، ۱۳۸۱).

اهمیت باروری به عنوان مهمترین عامل تغییر در ساخت و اندازه جمعیت موجب شده تا مطالعات مربوط به باروری و عوامل تاثیر گذار بر آن جایگاه ویژه ای را در مطالعات جمعیت شناختی به خود اختصاص دهد. پژوهش در جنبه‌های مختلف جمعیتی همانند باروری، مرگ و میر، مهاجرت و ترکیب اقتصادی، اجتماعی به کمک روش‌های آماری پیشرفته و استفاده از مدل‌های جمعیتی می‌تواند گام موثری در راستای طراحی و تدوین برنامه‌ها و سیاست‌های جمعیتی تلقی گردد (مطبع حق شناس، ۱۳۸۲: ۸۸).

با توجه به رشد بی‌رویه جمعیت جهان در قرون گذشته و نیز با علم به اینکه منابع در دنیا محدود بوده و رشد جمعیت می‌بایست متناسب با منابع و امکانات و استعدادهای فعلی باشد و عدم تعادل و نبود کنترل در جمعیت باعث عدم اجرای عدالت اجتماعی و توزیع ناعادلانه امکانات و منابع در بین جمعیت می‌گردد. و با توجه به اینکه عملکرد و رفتار افراد از نگرش و آگاهی آنان نشأت می‌گیرد، بنابراین آگاهی پیدا کردن از نگرش جوانان نسبت به سیاست‌های جمعیتی و تاثیر آن بر عملکرد آن‌ها در این زمینه بسیار مهم می‌باشد و در نهایت افزایش و کاهش جمعیت کشور متأثر از عملکرد جوانان در زمینه باروری است.

به این ترتیب هدف کلی این پژوهش، شناسایی نگرش دانشجویان نسبت به سیاست‌های جمعیتی در مورد باروری و تاثیر آن بر رفتار و عملکرد آن‌ها در مورد باروری می‌باشد و اهداف جزئی آن عبارت است از:

- شناسایی نگرش دانشجویان نسبت به سیاست‌های جمعیتی در مورد باروری
- شناسایی رفتار و عملکرد دانشجویان در مورد باروری
- شناسایی متغیرهای مستقل و واسط همچون دینداری و خانواده پدرسالار بر عملکرد باروری دانشجویان

- شناسایی رفتار و عملکرد دانشجویان در مورد باروری در گروه های مختلف جمعیتی (جنسیت، پایگاه اقتصادی اجتماعی و سن)

در زمینه باروری پژوهش های داخلی و خارجی وجود دارد که در زیر به چند مورد از آن ها اشاره می شود:
- شیری و بیداریان (۱۳۸۸)، در پژوهش خود اینگونه بیان کرده اند که؛ کنترل موالید و جلوگیری از بارداری ناخواسته بستگی زیادی به سطح اطلاعات مردم دارد. از این رو ازدواج های زودرس را می توان یکی از عوامل ایجاد کننده افزایش جمعیت دانست. یافته های این تحقیق عدم توجه و یا کم توجهی به شرایط اجتماعی، ارزشی و فرهنگی حاکم بر فضای جامعه و نیز موانع اقتصادی تاثیر گذار بر باروری را به عنوان عناصر مهم و موثر بر باروری برشمردند.
- مهرابی (۱۳۸۶)، به بررسی وضعیت باروری دختران ۱۸ تا ۲۵ ساله و مقایسه آن ها با والدینشان در دو شهر گراش با مذهب شیعه و اوز با مذهب سنی، با هدف دستیابی به الگوهای باروری دو نسل و مشاهده تفاوت های آن ها پرداخته است. نتیجه کلی این تحقیق نشان می دهد که باروری مادران و دختران روند نزولی خود را طی می کند، اما این روند در دختران به ویژه دختران اهل تشیع شدیدتر و واضح تر است. مادران و دختران اهل تسنن کمتر از مادران و دختران اهل تشیع تحت تاثیر روند کلی جامعه ایران قرار دارند. همچنین جهت جریان ثروت بین نسلی بر باروری مادران و دختران آن ها موثر می باشد.

- نتایج تحقیقات طیبه طاهریان فرد (۱۳۸۳) نشان داده است تفاوت معنی داری بین نگرش دو نسل نسبت به مسئله مهریه، میزان جهیزیه، مراسم نامزدی، مجرد، ازدواج با افراد بیگانه (خارجی)، سطح اجتماعی - اقتصادی همسر، قدرت نسبی در خانواده و تعداد فرزندان مطلوب وجود دارد. به طور کلی، تفاوت معنی داری بین نگرش دو نسل نسبت به مسئله ازدواج و باروری وجود دارد. نتایج تحلیل چند متغیره نشان داده است. در خصوص باروری، میزان استفاده بیشتر از وسایل ارتباط جمعی، سطح بالای سواد، و سطح پایین اعتقادات مذهبی سبب تغییر نگرش بیشتری نسبت به باروری شده اند.

- دهقان مشتاقی (۱۳۸۰)، به بررسی گرایش مردان روستایی در جهت داشتن فرزند کمتر با استفاده از نظریه «جریان ثروت» پرداخته است. در این بررسی سعی شده است که ارتباط متغیرهای مستقل سن، شغل، وضعیت اقتصادی، وضعیت مهاجرت، آگاهی نسبت به وسایل و روشهای جلوگیری از بارداری، تعداد فرزند، تعداد فرزند ایده آل، میزان استفاده از رسانه های گروهی و هزینه اقتصادی کودکان با زمینه انتقال باروری مورد سنجش قرار گیرد. در این بررسی، غیر از متغیرهای وضعیت اقتصادی و مهاجرت، ارتباط سایر متغیرها با متغیر وابسته تایید گردید. نتایج بدست آمده از تجزیه و تحلیل ضرایب همبستگی، نشان می دهد که از ۱۰ متغیر مستقل مورد بررسی، سن بالاترین همبستگی را با زمینه انتقال باروری دارد. از این رو، این امر می تواند حاکی از تغییرات بین نسلی در امر کنترل موالید و ارزش فرزند باشد. بطور کلی با توجه به ضرایب همبستگی و تبیین بدست آمده از ارزیابی معادله رگرسیون چند متغیره، می توان نتیجه گرفت که مدل کالدول به سبب در نظر گرفتن تحصیل به عنوان محرک اولیه کاهش باروری بسیار کارآمد است. اما از این نظر که کاهش باروری را به هسته ای شدن اقتصادی و عاطفی خانواده نسبت می دهد، نمی تواند کارایی لازم در تبیین زمینه انتقال باروری در مردان روستایی ایران داشته باشد. هر چند

اظهار نظر قطعی در این مورد نیازمند تحقیقات گسترده‌تری است. - در تحقیقات ماری بهات^۱ (۲۰۰۲) و هاندا^۲ (۲۰۰۲) برنامه‌های تنظیم خانواده، تاخیر در ازدواج و تشویق سقط جنین از جمله عوامل مؤثر در کاهش باروری هستند. او تاثیر متقابل سطح تحصیلات زنان و باروری را با استفاده از اطلاعات موجود در سرشماری‌ها و تحقیق‌های انجام شده در هند مطالعه کرده و نشان داده است که در مراحل اولیه گذار جمعیتی، تحصیلات زنان تاثیر معنادار منفی بر باروری دارد، اما در مراحل بعدی گذار این تاثیر ضعیف تر شده و این سطح باروری است که بر تحصیلات فرزندان به ویژه دختران، تاثیر معنادار منفی دارد. هاندا (۲۰۰۲) پس از تحلیل تاثیر تحصیلات، درآمد و مرگ و میر بر باروری در جامائیکا چنین نتیجه می‌گیرد که مرگ و میر کودکان تاثیر معنادار غیر خطی بر باروری دارد. در حداکثر نرخ مرگ و میر، ۴۶ درصد، تحصیلات و درآمد تاثیرات منفی قوی بر تولد فرزند دارند، اما تاثیر تحصیلات بیشتر است.

اگر باروری در معنای توانایی طبیعی و زیستن زن برای به دنیا آوردن فرزند باشد، توان و قابلیت باروری و اگر در مفهوم اجتماعی یعنی تعداد کودکی که زن در شرایط اجتماعی-اقتصادی و فرهنگی جامعه به دنیا می‌آورد، باروری اجتماعی نامیده می‌شود (مطیع حق شناس، ۱۳۸۲: ۹۵).

یکی از نظریه پردازان تئوری قابلیت، فرانک نوتشتاین (۱۹۳۵) است که کاهش باروری را ناشی از فرایند صنعتی شدن، شهرنشینی و به طور کلی توسعه اقتصادی می‌داند. براساس این تئوری، فرایند مذکور ابتدا به کاهش در مرگ و میر و بعدها باروری منجر می‌شود. زیرا از طرفی از ارزش‌های اقتصادی کودکان کاسته می‌شود و هزینه‌های آن‌ها افزایش می‌یابد و از طرف دیگر، با افزایش بازماندگی فرزندان انگیزه والدین برای داشتن فرزند بیشتر کم می‌شود (تامپسون، ۱۹۲۹؛ بونگارت و واتکینز؛ بونگارت، ۲۰۰۵، ۱۹۹۶ به نقل از حسینی و مهریار، ۱۳۸۵: ۱۴۶).

بر مبنای نظریه اقتصاد باروری، وضعیت اقتصادی و آرزوهای اقتصادی در جامعه یکی از عوامل مؤثر بر باروری خانواده‌هاست (Easterlin, 1969; 1975; 1983).

«تئوری‌های اقتصادی باروری» بر این فرض مبتنی هستند که تصمیم در مورد اندازه خانواده تحت تاثیر وضعیت اقتصادی خانوار قرار دارد. این تئوری بر این فرض مبتنی است که منفعت یا فقدان منفعت اقتصادی فرزندان عاملی است که بر تصمیم‌گیری والدین در مورد شمار فرزندان تاثیر می‌گذارد. نظریه پردازان این دیدگاه بر این باورند که ایجاد نوعی تعادل بین رضایت مندی اقتصادی و هزینه‌های نگهداری فرزند، زیر بنای اصلی تصمیم‌گیری والدین در مورد شمار فرزندان است. والدین با در نظر گرفتن هزینه و منابع محاسبه می‌کنند که داشتن فرزند تا چه حد می‌تواند به نفع آن‌ها باشد (حسینی، ۱۳۸۱).

در مقابل دیدگاه‌های اقتصادی، برخی از صاحب‌نظران عوامل فرهنگی و تغییر ایده‌ها و آمال مردم را عامل برتر دانسته و معتقدند که هر چند عوامل اقتصادی مهم هستند ولی توجه به عقاید، نگرش و فرهنگ هر جمعیتی در مطالعه انتقال جمعیتی ضروری است (Leathaeghe, 1980, 1983 ; Clealand, and Wilson, 1987).

بونگارت (۱۹۸۳، ۱۹۷۸) با الهام از «تئوری متغیرهای بینابین» دیویس و بلیک به ارائه «مدل تعیین‌کننده‌های

¹ Mari Bhat

² Handa

بلافاصل» باروری پرداخت و استدلال نمود که برای بهبود شناخت و آگاهی از علل تغییرات باروری باید به تحلیل مکانیزم هایی پرداخت که متغیرهای اقتصادی-اجتماعی از طریق آن ها بر باروری تاثیر می گذارند. از نظر بونگارت، همبستگی های مشاهده شده بین توسعه و تغییرات باروری در زمان ها و مکان های مختلف، هم از نظر اندازه و هم از نظر جهت، متفاوت هستند. مدل تعیین کننده های بلافاصل دربرگیرنده عوامل زیستی و رفتاری است که به طور مستقیم باروری را تحت تاثیر قرار می دهند. شاخص های توسعه اقتصادی-اجتماعی و زیست محیطی به طور غیر مستقیم و از طریق تاثیر بر تعیین کننده های بلافاصل، باروری را تحت تاثیر قرار می دهند (حسینی و مهریار، ۱۳۸۵: ۱۴۶). از جمله این تعیین کننده های بلافاصل می توان به سن هنگام ازدواج، اشاره نمود (مردانی و خانی، ۱۳۸۸: ۳۷).

یکی از تئوری هایی که در این زمینه ارائه شده است تئوری منزلت اجتماعی است، در این تئوری متفکران و اندیشمندان میزان باروری هر خانواده و جامعه را مبتنی بر جایگاه و منزلت والدین و یا ساکنین آن جامعه می دانند. خانواده باتوجه به پیشرفت و ترقی حاصل شده در جامعه و موقعیتی که به عنوان یک عضو دارا می باشد به فرزندآوری می اندیشد. حال اگر آوردن فرزند باعث حرکت صعودی خانواده می شود، آن را ادامه می دهد ولی اگر فرزندآوری را مانع پیشرفت و توسعه و موقعیت اجتماعی خانواده بداند، آن را به طرق مختلف کنترل می نماید (رشیدی، ۱۳۷۹: ۴).

در کشورهای در حال توسعه ارزشهای مذهبی و سنتی بر نگرش افراد در مورد فرزند آوری تاثیر می گذارد. سووی معتقد است: تأکید اصلی بر ارزشهای فرهنگی و سنت های اجتماعی به این واقعیت مسلم اشاره دارد که اصولاً تغییر برداشت عامه مردم نسبت به مسأله جمعیت و به ویژه در خصوص تقلیل میزان زاد و ولد، با موانع مستحکم و پایدار سنت روبرو می شود (سووی، ۱۳۴۰: ۸۹).

ازدواج یکی از عوامل بلافاصل مؤثر بر باروری است (Davis, 1945 & 1963). در جوامعی که روابط جنسی خارج از حیطه ازدواج وجود ندارد، هر چه سن ازدواج پایین تر باشد، مدت سالیانی که یک زن در معرض باروری قرار می گیرد، بیشتر است. برعکس، بالا رفتن سن ازدواج تأثیر منفی بر باروری خواهد داشت. علاوه بر آن، بالا رفتن سن ازدواج خود بیانگر تحولات اجتماعی است که در جامعه صورت می پذیرد که با بالا رفتن آموزش و تحصیلات و به تبع آن افزایش اشتغال زنان، تمایلی برای ازدواج در سنین پایین وجود ندارد. مطالعات نشان داده است زنانی که در سن بالا ازدواج می کنند، کنترل بیشتری بر رفتار باروری خود دارند (عباسی شوازی، ۱۳۸۱: ۱۸۷).

زنانی که در سنین بالاتر ازدواج می کنند سطح انتظارات و توقعات آن ها از زندگی و تمایل آن ها به انتخاب تعداد فرزندان و تنظیم خانواده افزایش می یابد. همچنین افزایش تحصیلات زنان می تواند باعث افزایش اشتغال آن ها در بخش های مختلف اقتصادی می گردد که این امر باعث افزایش درآمد خانواده ها و هزینه های فرصت از دست رفته می شود. این عوامل هم می تواند باروری را تحت تاثیر قرار دهد (کلانتری و دیگران، ۱۳۸۴: ۱۴۵-۱۴۴).

یکی از دلایل بالا بودن باروری در سالهای بعد از انقلاب اسلامی، تأثیر برنامه های تشویقی دولت در مورد افزایش مولید است (Mehryar, et.al, 2001). مطالعات انجام شده در سالهای اخیر حاکی است که برنامه های فوق تأثیر مقطعی بر افزایش باروری داشته است و خانواده ها به مدت چند سال زمانبندی باروری خود را تغییر داده اند (عباسی شوازی، ۱۳۷۸: ۱۳۷۹).

آنتونی گیدنز در کتاب جامعه‌شناسی خود به سه نظریه تبیین‌کننده جنسیت و تمایلات جنسی اشاره کرده است که عبارتند از نظریه بحث‌انگیز زیگموند فروید، نظریه نانسی چودروف^۱ و نظریه کارول گیلیگان^۲ به نظر می‌رسد که از بین این سه نظریه مهم، نظریه گیلیگان پذیرفتنی‌تر است. گیلیگان در واقع مبحث محوری نظریه چودروف را تکامل بخشیده است. به نظر این دو، از آن‌جا که زنان حامله می‌شوند و علاوه بر نه ماه بارداری تا مدت‌ها پس از تولد فرزند، نگهداری مستقیم از فرزند را برعهده دارند، همین موضوع به تدریج به نهادینه شدن نقش مراقبت و پرستاری، به عنوان نقشی عمدتاً زنانه، منجر شده است. چنین نقشی با بارداری‌های پی‌درپی سبب شده تا زنان از «مدیریت امور جمعی فراتر از خانواده» به دور مانند و با گذشت زمان چنین تقسیم کاری امری قطعی تلقی شود و به قول سیمون دوبوار «جنس دوم» به دنیا آید (گیدنز، ۱۳۸۶: ۲۰۵-۲۰۶).

ساختارهای اجتماعی نابرابری جنسیتی را تأیید می‌کنند که این نابرابری ریشه در تاریخ و سنت جوامع دارد و ازدواج را به عنوان عنصر اصلی جامعه پدرسالار مد نظر قرار می‌دهد. وقتی که، جهت تأیید این ادعا جست و جو می‌شود که نابرابری ساختاری در میان اعضای خانواده وجود دارد، دیدگاه پدر سالاری به ذهن متبادر می‌شود. کورتیس^۳ مفهوم پدر سالاری را یک تعمیم درباره روابط اجتماعی می‌داند که برای تبیین جامعه شناختی مورد استفاده قرار می‌گیرد، اگر چه نظریه پردازان این دیدگاه به قدرت اشاره می‌کنند. اما کورتیس معتقد است که از نظر جامعه شناسی، قدرت مهمترین منبع است اما در پدرسالاری اقتدار مهم است. اقتدار به یک نفر حق تصمیم‌گیری بیشتری به دیگران می‌دهد که ممکن است بر تمام اعضای گروه تأثیر بگذارد. از نظر وی مطالعه خانواده بعضی از جنبه‌های پدرسالاری را آشکار می‌کند، زیرا نهاد اصلی پدر سالاری خانواده است. (Vanhasselt, et. al, 1987: 72).

با توجه به نظریه‌های مطرح شده در بالا، فرضیه‌های زیر قابل بررسی است:

- ۱- به نظر می‌رسد رفتار و عملکرد دانشجویان در زمینه باروری با نگرش آنها نسبت به سیاست‌های جمعیتی رابطه معناداری دارد.
- ۲- به نظر می‌رسد رفتار و عملکرد دانشجویان در زمینه باروری با میزان دینداری آنها رابطه معناداری دارد.
- ۳- به نظر می‌رسد رفتار و عملکرد دانشجویان در زمینه باروری با نوع خانواده آنها (پدرسالار یا غیر پدر سالار) رابطه معناداری دارد.
- ۴- به نظر می‌رسد که عملکرد دانشجویان در زمینه باروری در گروه‌های مختلف جمعیتی (جنسیت، سن، پایگاه اقتصادی اجتماعی) تفاوت معناداری دارد.
- ۵- به نظر می‌رسد رفتار و عملکرد دانشجویان در زمینه باروری با اختلاف سنی زوجین رابطه معناداری دارد.

روش تحقیق

این پژوهش از نوع پیمایشی است. با توجه به موضوع تحقیق می‌توان گفت که نوع پژوهش توصیفی و علی است. جمع‌آوری اطلاعات از دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال صورت گرفته است، بنابراین

¹ Nancy Chodrow

² Carol Gilligan

³ Curtis

واحد مشاهده فرد می باشد. از آنجا که در مورد افراد، بررسی و تحلیل صورت گرفته و تعمیم نتایج به افراد می باشد، سطح تحلیل خرد است. از نظر زمانی، پژوهش حاضر، مقطعی می باشد، زیرا در یک مقطع زمانی مشخص یعنی سال ۱۳۹۰ انجام شده است. تحقیق از نظر میزان ژرفایی از نوع پهنانگر است. در نهایت با توجه به اینکه به دنبال شناخت و کمک به حل یک مسئله اجتماعی است در دسته تحقیقات کاربردی قرار می گیرد.

جامعه آماری پژوهش حاضر که از آن نمونه ای نمایا یا معرف به دست آمده، شامل کلیه دانشجویان دختر و پسر در ۹ دانشکده، شامل دانشکده های علوم پایه، دانشکده علوم زیستی، دانشکده علوم انسانی، دانشکده مدیریت و علوم اجتماعی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشکده فنی و مهندسی، دانشکده علوم و فنون دریایی و دانشکده زبان های خارجی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال می باشد.

با استفاده از فرمول کوکران، حجم نمونه ۱۹۰ نفر تعیین گردید. نمونه انتخابی، جهت اطمینان ۱۰ درصد بیش از حجم نمونه برآورد شده انتخاب شد که به این ترتیب، تعداد به ۲۰۰ پرسشنامه رسید. انتخاب نمونه با تلفیق نمونه گیری خوشه ای و طبقه بندی متناسب صورت گرفته است، ۹ دانشکده به عنوان طبقه در نظر گرفته شده است که از بین آنها، دو دانشکده مدیریت و علوم انسانی و نیز دانشکده علوم پایه به صورت نمونه گیری تصادفی انتخاب شدند. سپس نامتناسب با تعداد دانشجویان در هر دانشکده، ۱۰۰ نفر از هر دانشکده مورد آزمون قرار گرفتند.

تعریف عملیاتی متغیر وابسته (رفتار باروری): به منظور سنجش رفتار و عملکرد باروری از پاسخگویان، تعداد فرزند موجود و دلخواه برای هر زوج مورد سوال قرار گرفت.

تعریف عملیاتی متغیر مستقل (نگرش نسبت به سیاست های جمعیتی): به منظور سنجش این متغیر، میزان موافقت و مخالفت افراد نسبت به سیاست های جمعیتی در جدول زیر مورد سوال قرار گرفت.

جدول شماره ۱: ابعاد محوری عناصر مفهومی متغیر نگرش نسبت به سیاست های جمعیتی

مفهوم	ابعاد	گویه ها
افزایش جمعیت	افزایش جمعیت	طرح تشویقی آتیه مهر: پرداخت یک میلیون تومان به هر نوزاد متولد شده
		افزایش زمان مرخصی زایمان
نگرش نسبت به سیاست های جمعیتی	افزایش جمعیت	قرار گرفتن خانواده ها با ۳ فرزند تحت پوشش بیمه تامین اجتماعی
		کاهش جمعیت
کاهش جمعیت	کاهش جمعیت	برگزاری کلاس تنظیم خانواده
		در اختیار گذاشتن وسایل جلوگیری از بارداری به صورت رایگان

تعریف عملیاتی متغیر دینداری (مستقل ثانویه): به طور کلی و با در نظر گرفتن انسان ها در همه زمان ها، می توان معتقدات دینی را همچون گرایش شدید انسان ها به سوی واجد والای خداوند، یا نیروهای برین و یا احساس ساده وابستگی به آنان، به منظور تبیین علل وجودی خویشتن در جهان و بازیابی معنایی برای هستی دانست. در نتیجه

دین، اعتقادات نسبت به این واقعیت ها و اشکالی که به خود می گیرند، مناسک، کیش ها و اعمال گوناگون را مشخص می دارد (بیرو، ۱۳۷۰: ۲۳۰ و ۲۳۱).

جدول شماره ۲: ابعاد محوری عناصر مفهومی متغیر دینداری

مفهوم	ابعاد	سوالات
دینداری	اعتقادات	تمام هستی مخلوق خداوندی است که شریکی ندارد. قرآن کتاب الهی و کلام خداست. حجاب برای زنان ضروری است.
	اعمال	خواندن آیه «و ان یکاد» یا «آیه الکرسی» موجب رفع خطر می شود. نمازهای واجب یومیه را می خوانم. جهت برآورده شدن نیازها، نذر می کنم.
	اخلاقیات	جهت زیارت به امامزاده ها و اماکن مذهبی می روم. در اختلافات خانوادگی، از دشنام و ناسزا پرهیز می کنم. بدگویی کسی را در حضور دیگران نمی کنم.

تعریف عملیاتی متغیر خانواده پدرسالار (متغیر مستقل ثانویه)

جدول شماره ۳: ابعاد محوری عناصر مفهومی متغیر نحوه توزیع قدرت در خانواده

متغیر	شاخص ها	مولفه ها	ابعاد	خرده ابعاد
نحوه توزیع قدرت در خانواده	شیوه تقسیم کار در انجام کارهای خانگی	کارهای خانگی	غذا پختن و حفظ و مرتب کردن منزل	خرده ابعاد
			جمع کردن سفره و شستن ظرفها و لباس ها	
			خرید لوازم منزل (فرش، تلویزیون و...)	
			خرید مایحتاج روزانه (مواد غذایی و ...)	
			پرداخت قبوض و انجام کارهای اداری	
			پس انداز کردن هزینه خانواده	
			خرید لوازم منزل مانند (یخچال و فرش و ...)	
			خرید یا تعویض منزل مسکونی	
			نحوه خرج کردن درآمد و حقوق همسران	
			نحوه خرج کردن درآمد و یا حقوق شما (در صورت شاغل بودن)	
الگوی تصمیم گیری (یک سویه و نامتقارن یا دو سویه و متقارن بودن)	قدرت تصمیم گیری در حوزه های اقتصادی و اجتماعی خانواده	قدرت تصمیم گیری زن و مرد در حوزه های اقتصادی و اجتماعی خانواده	قدرت تصمیم گیری حوزه های اقتصادی	
			قدرت تصمیم گیری در مواردی از این قبیل	
			کارکردن یا نکردن شما در بیرون از منزل	
			تصمیم گیری در مورد ادامه تحصیل زن	
			تصمیم گیری در مورد ادامه تحصیل مرد	
			تصمیم گیری در مورد تعدا فرزند	
			معاشرت با اقوام خود و همسران	
			نحوه آرایش و لباس پوشیدن شما	
			عوض کردن رنگ پرده ها و دیوارها و	
			عوض کردن رنگ پرده ها و دیوارها و	

متغیر پایگاه اقتصادی اجتماعی (متغیر مستقل ثانویه): به منظور سنجش پایگاه اقتصادی اجتماعی فرد، سطح تحصیلات فرد، پدر مادر و همسرش، درآمد فرد، پدر، مادر و همسرش، درجه شغلی آنان و وضعیت مسکن پاسخگویان در نظر گرفته شد.

متغیر اختلاف سنی زوجین (متغیر مستقل ثانویه): به منظور سنجش اختلاف سنی زوجین، قدر مطلق اختلاف سن پاسخگو و سن همسرش محاسبه شده است.

در این تحقیق برای سنجش اعتبار سوالات از اعتبار محتوا استفاده شده است. گویه های مربوط به هر متغیر به گونه ای طراحی شده اند که همان مفهوم موردنظر را می سنجد. گویه های مربوط به متغیرهای تحقیق به علت توافق نظر داوران مبنی بر مناسب بودن، دارای اعتبار محتوا می باشد.

برای تعیین قابلیت اعتماد از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. در این تحقیق تنها متغیرهای «پدرسالاری در خانواده»، «دینداری» و «نگرش نسبت به سیاست های جمعیتی» نیاز به آلفای کرونباخ داشتند. با انجام یک تحقیق مقدماتی با حجم نمونه ای معادل ۳۰ نفر از شهروندان تهرانی که به صورت تصادفی انتخاب شدند، میزان آلفای کرونباخ برای متغیر پدرسالاری در خانواده ۰/۸۰، برای متغیر دینداری ۰/۷۵ و برای متغیر نگرش نسبت به سیاست های جمعیتی نیز ۰/۷۵ به دست آمد. و با توجه به اینکه آلفای کرونباخ در تمامی موارد بالای ۰/۷۰ به دست آمده است، می توان گفت تمامی این متغیرها دارای قابلیت اعتماد می باشند.

یافته ها

نتایج آمار توصیفی نشان می دهد که ۴۵/۵ درصد افراد بررسی شده مرد و ۵۴/۵ درصد زن هستند که از این میان ۵۸/۸٪ حجم نمونه در سنین ۱۹ تا ۳۰ سال قرار دارند و تقریباً ۱۰٪ افراد بیشتر از ۴۰ سال دارند. ۸۷/۵٪ افراد در سن ۲۷ سال و کمتر ازدواج کرده اند و سن ازدواج ۸۲/۵٪ همسر پاسخگویان ۲۸ سال و کمتر بوده است. اکثریت افراد یعنی ۷۶٪ پاسخگویان فرزند دختر و ۶۹٪ پاسخگویان فرزند پسر ندارند. ۸۷/۹٪ افراد تمایل دارند ۲ فرزند و کمتر داشته باشند.

سطح تحصیلات ۹۴٪ پاسخگویان فوق لیسانس و لیسانس می باشد. ۶۱/۴٪ افراد، سطح تحصیلات پدرشان دیپلم و کمتر، ۷۵/۵٪ افراد، سطح تحصیلات مادرشان دیپلم و کمتر، ۷۶/۱٪ افراد، سطح تحصیلات همسرشان دیپلم و کمتر می باشد.

۳۸/۷٪ پاسخگویان، بدون درآمد هستند، ۷۳/۴٪، درآمد پدرشان بیشتر از ۵۰۰ هزار تومان، ۷۱/۵٪ مادر پاسخگویان و ۲۷/۳٪ همسر پاسخگویان، بدون درآمد هستند، ۲۱/۷٪ پاسخگویان، درآمد همسرشان بین ۵۰۱ تا ۸۰۰ هزار تومان می باشد.

۴۳٪ پاسخگویان فقط دانشجو و ۵۷٪ آنان همزمان شاغل نیز هستند که از میان شاغلان، درجه شغلی ۴۳/۷٪ پاسخگویان بینابین (در حد متوسط) می باشد. ۱۱/۲٪ پاسخگویان، پدرشان بیکار، ۲۹/۴٪ آنان، بازنشسته و ۵۹/۴٪ شاغل هستند که از میان شاغلان، ۸۶٪ درجه شغلی شان متوسط به پایین می باشد. ۷۷/۷٪ پاسخگویان، مادرشان خانه دار می باشد و ۱۱/۹٪ شاغل هستند که از میان شاغلان، ۵۲/۲٪ درجه شغلی شان بینابین است. ۶۶٪ پاسخگویان، همسرشان شاغل هستند که ۵۲/۳٪ آنان، درجه شغلی شان بینابین است.

نتایج نشان می دهد که ۴۶/۵٪ پاسخگویان دارای منزل شخصی و ۳۴/۸٪ آنان منزل استیجاری دارند.

نتایج توصیفی مربوط به متغیرهای تحقیق

میانگین رفتار باروری در میان دانشجویان ۱/۹۸ و میانه آن ۲ می باشد نما برابر است با ۲ که بیشترین تکرار میزان رفتار باروری می باشد. شاخص های پراکندگی شامل واریانس برابر است با ۰/۵۴۸ و انحراف معیار ۰/۷۳ می باشد.

جدول شماره ۴: آماره های توصیفی مربوط به متغیر رفتار باروری و نگرش نسبت به سیاست های جمعیتی

متغیر	کاهش جمعیت		بینابین		افزایش جمعیت	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
رفتار باروری	۱۱۲	۵۶	۴۸	۲۴	۴۰	۲۰
نگرش نسبت به سیاست های جمعیتی	۱۲۷	۶۳,۵	۶۷	۳۳,۵	۶	۳

جدول فوق نشان می دهد که رفتار باروری ۵۶ درصد دانشجویان در جهت کاهش جمعیت، ۲۴ درصد در حد بینابین و ۲۰ درصد در جهت افزایش جمعیت می باشد و نگرش نسبت به سیاست های افزایش جمعیتی ۶۳,۵ درصد دانشجویان در جهت کاهش جمعیت، ۳۳,۵ درصد در حد بینابین و ۳ درصد در جهت افزایش جمعیت می باشد.

جدول شماره ۵: آماره های توصیفی متغیرهای دینداری، خانواده پدرسالار و پایگاه اقتصادی اجتماعی

متغیر	کم		متوسط		زیاد	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
دینداری	۷	۳,۵	۶۱	۳۰,۵	۱۳۲	۶۶
خانواده پدرسالار	۱۶	۸	۱۵۱	۷۵,۵	۳۳	۱۶,۵
پایگاه اقتصادی اجتماعی	۷۲	۳۶	۱۱۴	۵۷	۱۴	۷

طبق نتایج آمار توصیفی دینداری ۳,۵ درصد دانشجویان کم، ۳۰,۵ درصد متوسط و ۶۶ درصد زیاد می باشد و ۸ درصد دانشجویان به میزان کم، ۷۵,۵ درصد به میزان متوسط و ۱۶,۵ به میزان زیاد دارای خانواده پدرسالار می باشند. پایگاه اقتصادی اجتماعی ۳۶ درصد دانشجویان پائین، ۵۷ درصد متوسط و ۷ درصد بالا می باشد.

نتایج استنباطی مربوط به متغیرهای تحقیق

یافته های استنباطی بر اساس فرضیه های تحقیق به شرح ذیل می باشد:

فرضیه اول: به نظر می رسد رفتار و عملکرد دانشجویان در زمینه باروری با نگرش آنها نسبت به سیاست های جمعیتی رابطه معناداری دارد.

جدول شماره ۶: آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین نگرش نسبت به سیاست های جمعیتی و رفتار باروری

نگرش نسبت به سیاست های جمعیتی		
۰,۰۹۳	R	
۰,۱۹۱	Sig	رفتار باروری
۲۰۰	N	

نتیجه آزمون ضریب همبستگی پیرسون نشان می دهد که رفتار باروری با نگرش نسبت به سیاست های جمعیتی همبستگی معناداری ندارد.

فرضیه دوم: به نظر می رسد رفتار و عملکرد دانشجویان در زمینه باروری با میزان دینداری آنها رابطه معناداری دارد.

جدول شماره ۷: آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین میزان دینداری و رفتار باروری

دینداری		
۰,۱۴	R	رفتار
۰,۸۳۹	Sig	باروری
۲۰۰	N	

نتیجه آزمون ضریب همبستگی پیرسون نشان می دهد که رفتار باروری با میزان دینداری همبستگی معناداری ندارد. فرضیه سوم: به نظر می رسد رفتار و عملکرد دانشجویان در زمینه باروری با نوع خانواده آنها (پدرسالار یا غیر پدر سالار) رابطه معناداری دارد.

جدول شماره ۸: آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین میزان پدرسالاری در خانواده و رفتار باروری

پدرسالاری در خانواده		
-۰,۰۰۸	R	رفتار
۰,۹۰۹	Sig	باروری
۲۰۰	N	

نتیجه آزمون ضریب همبستگی پیرسون نشان می دهد که رفتار باروری با میزان پدرسالاری در خانواده همبستگی معناداری ندارد.

فرضیه چهارم: به نظر می رسد که عملکرد دانشجویان در زمینه باروری در گروه های مختلف جمعیتی (جنسیت، سن، پایگاه اقتصادی اجتماعی) تفاوت معناداری دارد.

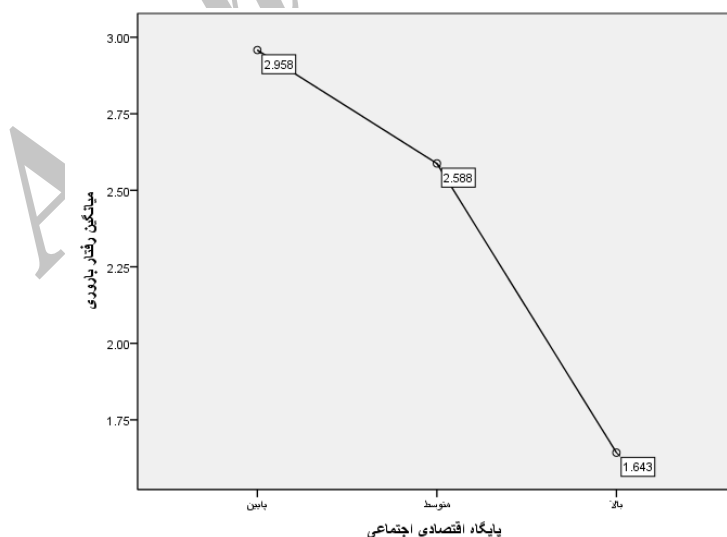
جدول شماره ۹: آزمون T در دو گروه مستقل متغیر جنسیت

فاصله اطمینان ۹۵٪	تفاوت		تفاوت میانگین‌ها	Sig. (2-tailed)	Df	T	Sig. F	F	واریانس رفتار برابر
	خطای استاندارد	کران بالا							
۰,۰۹۰	۰,۷۷۲	۰,۱۷۳	۰,۴۳۱	۰,۰۱۳	۱۹۸	۲,۴۹	۰,۵۲	۰,۳۹	واریانس برابر
۰,۰۸۷	۰,۷۷۵	۰,۱۷۴	۰,۴۳۱	۰,۰۱۴	۱۸۵,۶۷	۲,۴۷			واریانس نابرابر

نتایج آزمون T نشان می‌دهد که میانگین رفتار باروری در دو گروه زنان و مردان متفاوت می‌باشد، با توجه به علامت t که مثبت است می‌توان گفت که میزان تمایل به فرزندآوری بیشتر در گروه اول یعنی مردان بالاتر از گروه دوم یعنی زنان می‌باشد.

جدول شماره ۱۰: آزمون F (تحلیل واریانس) بین گروه‌های مختلف پایگاه اقتصادی اجتماعی

Sig	F	میانگین مجذورات	df	مجموع مجذورات	
۰,۰۰۱	۷,۵۱۱	۱۰,۷۴۱	۲	۲۱,۴۸	بین گروهی
		۱,۴۳۰	۱۹۷	۲۸۱,۷۱	درون گروهی
			۱۹۹	۳۰۳,۱۹	مجموع

نمودار شماره ۱: نمودار خطی مقایسه میانگین پایگاه اقتصادی اجتماعی در گروه‌های مختلف رفتار باروری

نتایج آزمون F نشان می دهد که میانگین رفتار باروری در میان افراد با پایگاه اقتصادی اجتماعی پایین، بیشترین میزان و کمترین میزان میان افرادی است که پایگاه اقتصادی اجتماعی بالایی دارند. یعنی میزان تمایل به فرزندآوری بیشتر در میان افراد با پایگاه اقتصادی اجتماعی پایین بیشترین میزان و در میان افراد با پایگاه اقتصادی اجتماعی بالا، کمترین میزان می باشد.

جدول شماره ۱۱: آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین سن و رفتار باروری

سن		
۰,۵۷۵	R	
۰,۰۰	Sig	رفتار باروری
۲۰۰	N	

نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون نشان می دهد که رفتار باروری در فاصله اطمینان ۹۵ درصد با سطح معناداری $Sig=0,00$ با سن همبستگی معناداری دارد و با توجه به قدر مطلق ضریب همبستگی که برابر است با ۰,۵۷۵ شدت این رابطه قوی ارزیابی می شود و علامت این ضریب که مثبت است گویای جهت مستقیم رابطه بین دو متغیر می باشد. به عبارت دیگر هرچه سن افراد افزایش یابد، میزان تمایل آن ها به فرزندآوری افزایش می یابد. فرضیه پنجم: به نظر می رسد رفتار و عملکرد دانشجویان در زمینه باروری با اختلاف سنی زوجین رابطه معناداری دارد.

جدول شماره ۱۲: آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین اختلاف سنی زوجین و رفتار باروری

اختلاف سنی زوجین		
-۰,۲۴۳	R	
۰,۰۰۱	Sig	رفتار باروری
۲۰۰	N	

نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون نشان می دهد که رفتار باروری با میزان اختلاف سنی زوجین همبستگی معناداری دارد؛ شدت این رابطه متوسط ارزیابی می شود و جهت آن معکوس و غیرمستقیم می باشد. به عبارت دیگر هرچه میزان اختلاف سنی زوجین افزایش یابد، میزان تمایل آن ها به فرزندآوری کمتر می شود.

بررسی مدل تحقیق

جهت بررسی مدل تحقیق از دو شیوه رگرسیون چند متغیری و تحلیل مسیر بصورت زیر استفاده شده است که در زیر آمده است.

الف) رگرسیون چند متغیری

با توجه به معناداری آزمون همبستگی پیرسون بین متغیرهای اصلی تحقیق که پیش شرط آزمون رگرسیون می‌باشد، حال در اینجا جهت تعیین میزان تأثیر متغیرهای مستقل بر رفتار باروری از رگرسیون خطی با روش Stepwise استفاده شده است. به کمک این روش دو مدل برای تبیین متغیر وابسته پیشنهاد شده است؛

مدل اول: پایگاه اقتصادی اجتماعی؛

مدل دوم: پایگاه اقتصادی اجتماعی، اختلاف سنی زوجین.

با توجه به نتایج، مقدار ضریب تبیین (R^2) به دست آمده برای تبیین رفتار باروری در مدل اول $R^2=0/107$ ، در مدل دوم $R^2=0/139$ بنابراین در مدل دوم با دو متغیر ضریب تبیین متغیر وابسته افزایش یافته است. به عبارت دیگر مدل دوم جهت تبیین رفتار باروری قوی تر است.

جدول شماره ۱۳: ضرایب رگرسیونی مربوط به مدل های پیش بینی شده

Sig. سطح معناداری	میزان آزمون T	ضرایب رگرسیونی استاندارد شده		خطای استاندارد از میانگین	B	مقدار ثابت پایگاه اقتصادی اجتماعی اختلاف سنی زوجین
		Beta	ضرایب رگرسیونی استاندارد نشده			
0,00	9,16			0,443	4,06	مقدار ثابت پایگاه اقتصادی اجتماعی اختلاف سنی زوجین
0,00	-4,28	-0,28		0,009	-0,039	پایگاه اقتصادی اجتماعی اختلاف سنی زوجین
0,00	2,72	0,184		0,025	0,069	اختلاف سنی زوجین

با توجه به ضرایب رگرسیونی فوق، در مدل دوم، متغیرهای مستقل (پایگاه اقتصادی اجتماعی و اختلاف سنی زوجین) بر رفتار باروری تأثیر دارد که معادله خط رگرسیونی پیش بینی آن به شرح ذیل می‌باشد:

$$y = a + b_1 \cdot x_1 + b_2 \cdot x_2 + b_3 \cdot x_3$$

$$Y = 4,58 - 0,03(\text{پایگاه اقتصادی اجتماعی}) + 0,06(\text{اختلاف سنی زوجین})$$

مقدار ثابت برابر است با 4,58، ضریب تأثیر متغیر پایگاه اقتصادی اجتماعی برابر است با 0,03 و ضریب تأثیر متغیر اختلاف سنی زوجین برابر است با 0,06. به عبارت دیگر در ازای تغییر هر یک از متغیرهای بالا به میزان ضرایب مربوطه رفتار باروری به میزان یک انحراف معیار تغییر می‌یابد.

در پی پاسخ به این سوال که بین این دو متغیر مستقل بیشترین تأثیر مربوط به کدام متغیر است، از معادله رگرسیونی استاندارد شده استفاده می‌کنیم.

فرمول ضریب رگرسیونی استاندارد شده به صورت زیر می‌باشد:

$$Zy = B_1.X_1 + B_2.X_2 + B_3.X_3$$

$$Y = -0,28 \text{ (پایگاه اقتصادی اجتماعی)} + 0,18 \text{ (اختلاف سنی زوجین)}$$

با توجه به معادله فوق، بیشترین تأثیر به ترتیب مربوط به متغیر پایگاه اقتصادی اجتماعی و اختلاف سنی زوجین می‌باشد.

بحث

نتایج تحقیق وجود رابطه غیرمستقیم میان رفتار باروری و نگرش نسبت به سیاست های جمعیتی را نشان می‌دهد. یکی از سیاست های جمعیتی، نگرش نسبت به برنامه های تنظیم خانواده است که از جمله سیاست های تنبیهی در جهت باروری می باشد. در تحقیق ماری بهات (۲۰۰۲) برنامه های تنظیم خانواده، از جمله عوامل موثر در کاهش باروری است.

نتایج تحقیق حاکی از آن است که دینداری با رفتار باروری رابطه معنادار ندارد. در حالی که نتایج تحقیق طاهریان فرد (۱۳۸۳) نشان می‌دهد که سطح پایین اعتقادات مذهبی سبب تغییر نگرش بیشتری نسبت به باروری شده اند و فرزانه (۱۳۷۳)، مذهب را عامل فرهنگی موثر بر باروری می‌داند.

در این پژوهش میان رفتار باروری با میزان پدرسالاری در خانواده همبستگی معناداری مشاهده نشد. اما نتایج تحقیق طاهریان فرد (۱۳۸۳) مبین وجود رابطه میان قدرت نسبی در خانواده و تعداد فرزندان مطلوب است. از دیگر نتایج تحقیق تمایل مردان به فرزندآوری بیشتر نسبت به زنان است که شاید یکی از دلایل آن عدم تجربه درد جسمانی باروری و زایمان توسط مردان باشد.

یافته های تحقیق، پایگاه اقتصادی اجتماعی را موثر بر رفتار باروری نشان می‌دهد. این یافته، موید پژوهش فرزاد سیر (۱۳۷۱) می باشد. وی در تحقیق خود یادآور نقش پراهمیت پایگاه اجتماعی زنان در تبیین رفتار باروری می‌شود. در این بررسی با استفاده از دو معرف میزان تحصیلات و نیز اشتغال زنان سعی گردید تا به بررسی وضعیت منزلتی زنان پرداخته شود. نتیجه سنجش این دو معرف نشان می‌دهد که باروری زنان مورد مصاحبه دارای رابطه معکوس با عوامل مذکور می‌باشد؛ به بیان دیگر زنان شاغل و همچنین زنانی که دارای میزان تحصیلات بیشتری می‌باشند، از فرزندان کمتری برخوردارند. همچنین طاهریان فرد (۱۳۸۳) در تحقیق خود به وجود رابطه میان سطح اجتماعی-اقتصادی همسر و تعداد فرزندان مطلوب اشاره می‌نماید.

یکی از مولفه های پایگاه اقتصادی اجتماعی، سطح تحصیلات است. و از آنجایی که در این پژوهش، پایگاه اقتصادی اجتماعی بر رفتار باروری تأثیرگذار است، می‌توان این نتیجه را گرفت که سطح تحصیلات به عنوان یکی از مولفه های پایگاه اقتصادی اجتماعی بر باروری موثر است. نتایج تحقیق میرمحمد صادقی (۲۰۰۰)، نشان دهنده رابطه معکوس میان سطوح مختلف تحصیلات بالاتر مادر و پدر با باروری (تعداد فرزندانی که با خانواده زندگی می‌کنند) است. همچنین مورتی (۲۰۰۲) در تحقیق خود در کشور هند، به رابطه منفی میان عامل تحصیلات زنان با باروری پی برده است.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که رفتار باروری با سن همبستگی معناداری دارد، دهقان مشتاقی (۱۳۸۰) نیز در

پژوهش خود به این نتیجه رسیده است که سن بالاترین همسبستگی را با زمینه انتقال باروری دارد. همچنین آزادیان دلسم (۱۳۷۹) در تحقیق خود سن را موثر بر باروری یافت.

یکی دیگر از یافته های تحقیق وجود رابطه معکوس میان اختلاف سنی زوجین و رفتار باروری است. این نتیجه بیانگر نتیجه پژوهش میرمحمد صادقی (۲۰۰۰) می باشد. بدین معنی که هرچه اختلاف سنی زوجین بیشتر باشد، تمایل آن ها به فرزندآوری کمتر می شود.

Archive of SID

منابع

- ادریسی، افسانه. (۱۳۸۶). جزوه درسی آمار پیشرفته با تکیه بر نرم افزار SPSS، دوره کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد تهران شمال.
- آزادیان دلسم، رفائیل. (۱۳۷۹). «تاثیر مرگ و میر کودکان بر روی باروری در شهر شیراز»، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جمعیت شناسی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه شیراز.
- بیرو، آلن. (۱۳۷۰). فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه باقرساروخانی، تهران، انتشارات کیهان.
- حسینی، حاتم. (۱۳۸۱). درآمدی بر جمعیت شناسی اقتصادی - اجتماعی و تنظیم خانواده، همدان: دانشگاه بوعلی سینا.
- حسینی، حاتم و امیر هوشنگ مهریار. (۱۳۸۵). قومیت، نابرابری آموزشی و باروری، فصلنامه علمی پژوهشی نامه انجمن جمعیت شناسی ایران، انجمن جمعیت شناسی ایران، سال یکم، شماره ۱، ۱۶۷-۱۴۱.
- دهقان مشتاقی، ابراهیم. (۱۳۸۰). بررسی زمینه انتقال باروری در روستاهای شهرستان کازرون از دیدگاه کالدول، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم اجتماعی گرایش جمعیت شناسی، دانشگاه دانشگاه شیراز.
- رشیدی، ابراهیم. (۱۳۷۹). بررسی عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و جمعیتی مؤثر بر باروری در شهر دهقان (استان اصفهان)، جمعیت، پاییز و زمستان، شماره ۳۳ و ۳۴.
- سووی، آلفرد. (۱۳۴۰). مقدمه‌ای بر علم جمعیت، ترجمه جمشید بهنام، موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی، دانشگاه تهران.
- شیری، طهمورث و سهیلا پیداریان. (۱۳۸۸). «بررسی عوامل اقتصادی جمعیتی مؤثر بر باروری زنان ۱۵-۴۹ ساله شاغل در آموزش و پرورش منطقه ۲۲ تهران»، پژوهش نامه علوم اجتماعی پاییز، ۳(۳)، ۹۳-۱۰۷.
- طاهریان فرد، طیبه. (۱۳۸۳). «بررسی عوامل مؤثر بر تفاوت نگرش دو نسل متصل نسبت به مسئله ازدواج و باروری»، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم اجتماعی گرایش جمعیت شناسی، دانشگاه دانشگاه شیراز.
- عباسی شوازی، محمد جلال. (۱۳۷۹). «ارزیابی نتایج فرزندان خود در برآورد باروری با استفاده از داده‌های سرشماری»، نامه‌ی علوم اجتماعی، شماره ۱۶: ۱۰۵-۱۳۵.
- عباسی شوازی، محمد جلال. (۱۳۸۱). «همگرایی رفتارهای باروری در ایران: میزان، روند و الگوی سنی باروری در استانهای کشور طی سالهای ۱۳۵۱، ۱۳۷۵»، نامه‌ی علوم اجتماعی، شماره ۱۸: صص ۲۰۱-۲۳۱.
- فرزاد سیر، کامران. (۱۳۷۱). «بررسی عوامل اجتماعی - اقتصادی مؤثر بر رفتار باروری زنان روستائی استان یزد»، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته پژوهش علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید بهشتی.
- فرزانه، سیف‌الله. (۱۳۷۳). «بررسی عوامل اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی مؤثر بر باروری (در شهرک یرب قائمشهر)»، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم اجتماعی گرایش جمعیت شناسی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- کلانتری، صمد، حسن بیگ محمدی و اکبر زارع شاه آبادی. (۱۳۸۴). «عوامل جمعیتی مؤثر بر باروری زنان یزد

در سال ۱۳۸۳، مجله پژوهش زنان، تابستان، شماره ۱۲، ۱۵۸-۱۳۷.

گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۶). جامعه شناسی، ترجمه، منوچهر صنوبری، تهران چاپ نوزدهم، انتشارات نی.

مردانی، مریم (آزاده) و فضیله خانی. (۱۳۸۸). «تحلیل رابطه سطوح توسعه انسانی و جنسیتی با شاخص های محرومیت و بهره مندی باروری: مناطق روستایی ایران-سال های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵»، پژوهش زنان، دوره ۷، شماره ۲، تابستان، ۵۴-۳۱.

مطیع حق شناس، نادر. (۱۳۸۲). «بررسی تاثیر عوامل اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی بر رفتار باروری در ارومیه»، فصلنامه جمعیت، شماره ۴۵ و ۴۶، ۱۰۲-۸۷.

مهرابی، محبوبه. (۱۳۸۶). «بررسی مقایسه ای رفتار و نگرش باروری بین دو نسل مادران و دختران ۱۸ تا ۲۵ ساله ای آنها مطالعه موردی: شهرهای گراش (شیعه) و اوز (سنی)»، دانشگاه شیراز. دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی.

میر محمد صادقی، جواد، اکبر توکلی و فریبا واحد سعید. (۱۳۸۹). «عوامل اجتماعی-اقتصادی و جمعیت شناختی موثر بر باروری در مناطق روستایی شهرستان نجف آباد»، زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، دوره ۸، شماره ۱، بهار، ۱۵۹-۱۴۳.

Clealand, J. and Wilson, C. (1987). “Demand Theories of Fertility Transition: an Iconoclastic View”, Population Studies, 41: 5, 30.

Davis , K. (1945). *The World demographic transition*, Annuals of the American Academy of Political and Soical Science, 273:1-11.

Davis . K. (1963). *The Theory of Change and Responce in Modern Demographic History*, Population Index 29:345-366 .

Dobash,R. & Dobash.R.P. (1979). *Violence against Wives*, New York, The press.

Easterlin , R.A. (1983). *Modernization and Fertility : A Critical Essay* . In Bulatao, R.A. and Lee R.D. (eds) *Determinants of Fertility in Developing Countries*, 2 Vols. New York: Academic.

Easterlin, R. A. (1975). *An economic framework for fertility analysis* , studies in family planning . 6:54-63.

Easterlin, R.A (1969). *Towards a Socioeconomic Theory of fertility In Behraman, SJ, L ferecdman, (eds) Fertility and Family Planning: A World View*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Leathaeghe, R. (1980). *On the social control of human reproduction*, Population and Development Review, 6:527-548.

Lesthaeghe, R. (1983). *A century of demographic change in Western Europe: An explanation of underlying dimensions*, Population and Development Review, 9:411-36

Mehryar, A.H. , Delavar, B., Naghavi, M., Hosseini, M., and Farjadi, G. (2001). *Iranian Miracle: How to Raise Contraceptive Prevalence rate to above 70% and Cut TFR by Two-thirds in Less Than a Decade?*, Paper Presented at the IUSSP Conference, Salvador, 18-24 August.

Mir M. Sadeghi, J. (2000). *Socio-economic factors affected the recent fertility decline in Iran and some comparison with other MENA countries*, the ERF Seventh Conference, Amman, Jordan, 26-28 October.

Van Hasselt T,V.B & Others(1987). *Hand Book of Family violence*, New York & Landon , Plenum press.